

A close-up view of a stained glass window. The window is composed of several panes of glass in various colors: gold, brown, green, blue, cyan, purple, and pink. The panes are separated by dark leaded glass lines. The colors are vibrant and have a slightly textured appearance.

SPOLOČENSKÁ
ETIKETA PLATÍ
AJ V KOSTOLE

Katolícke
noviny

SPOLOČENSKÁ ETIKETA PLATÍ AJ V KOSTOLE

*Pravidlá slušného správania a spoločenskú etiketu by sme mali dodržiavať aj v chráme. Žiaľ, často na to zabúdame. Katolícke noviny v tejto súvislosti oslovili odborníčku na neverbálnu komunikáciu OLGU ŠKVARENINOVÚ (*1964).*

Platia pravidlá etikety už pri vstupe do kostola?

Človek, ktorý vchádza do kostola a chce sa zúčastniť na slávení svätej omše, by mal byť čisto, vkusne a aj trochu sviatočne oblečený. Dámy by sa mali vyhnúť mikrosukniam a hlbokým výstrihom, páni krátkym nohaviciam. To, čo si dnes najmä v lete ľudia obliekajú do kostola, je vhodné skôr na kúpalisko.

Možno niekto namietne, že vo svojom voľnom čase sa môže obliecť, ako chce. No nie je účasť na svätej omši slávnostným a radostným trávením voľného času? Nie je to svetlý bod všedného života? Tomu by potom malo zodpovedať aj oblečenie.

Ak vchádza do kostola alebo z neho vychádza manželský pár, respektíve muž a žena, kto vchádza a vychádza prvý?

Prvý by mal do kostola vchádzať muž. Keďže väčšinou sú dvere do kostola drevené, teda aj ťažké, mal by ich pán otvoriť a podržať dáme. Do budovy alebo do miestnosti, kde nie sú presklené dvere, vchádza ako prvý muž. Ak sa zostupuje v kostole dolu schodmi, ako je to na-

Vchádzanie
do kostola

Sedenie v lavici

príklad v kostole kapucínov v Bratislave, prvý by mal schádzať dolu schodmi pán. Pri chôdzi hore schodmi by mala ísť prvá žena, muž by mal nasledovať za ňou. V oboch prípadoch ide o to, aby pán mohol prípadne poskytnúť dáme oporu.

Ako je to so sedením v lavici, má na kraji sedieť muž alebo žena?

Na kraji sedí muž, žena by tam nemala sedieť. Ak vchádzajú muž a žena do lavice, ktorá je už skraja obsadená, prvý do lavice vstupuje muž, aby žene uvoľňoval cestu. K sediacim ľuďom sa otáčame tvárou, pozrieme sa na nich a povieťme „ďakujem(e)“. Lavice v kostoloch sú však zvyčajne úzke, preto by sa mali obsadzovať zo stredu, nie od kraja.

Stáva sa, že keď niekto vojde do kostola, okamžite sa všetci prítomní otočia smerom k dverám... Dokonca prichádzajúci ľudia rozptyľujú ich pozornosť až tak, že sa prestanú modliť. Ako možno ľudí upozorniť, aby sa neotáčali, ale sústredili sa na pravú podstatu, pre ktorú sú v kostole?

Nie je slušné otáčať sa a obzerať si človeka, kto-

rý vchádza do kostola. Moja otázka potom znie, prečo sú ľudia, ktorí sa otočili, v kostole? Preto, aby videli, kto do chrámu vošiel? Sú tam pre klebety alebo pre Pána Ježiša prítomného v Eucharistii? Ľuďom, ktorí sa otáčajú a koncentrujú na okolitý svet, by som neverila, že ich viera je pevná. Možno sú v kostole iba preto, že sa tam jednoducho patrí prísť v nedeľu a v prikázaný sviatok. Účasť na svätej omši nie je o tom, že idem do kostola, lebo nemám čo iné robiť, a potom všetkých oklebetím, aké tá mala šaty, topánky, ako bola namaľovaná, ako mala upravené vlasy.

Keď zbadám v kostole známeho, ako ho môžem pozdraviť? Je vôbec pozdrav v kostole prípustný?

Známeho, ktorý je od nás ďaleko, stačí skontaktovať očami, pousmiať sa, kývnuť hlavou. Keď sa s ním chceme rozprávať, môžeme ho počkať po svätej omši a vonku si pohovoriť. V kostole nie. Kostol nie je kaviareň.

Ako upozorniť ľudí, ktorí sa pred nami alebo za nami počas svätej omše rozprávajú?

Pozdravenie
známych

Rušivé vplyvy

Osobne si neviem takú situáciu predstaviť, nikdy som sa v nej neocitla. Všetko je však o komunikácii. Možno by som povedala: Prepáčte, vyrušujete ma. Rozprávajúcich sa treba upozorniť vhodne, čo najkratšie a najúctivejšie, aj s milým úsmevom. Nikdy totiž neviete, prečo a o čom sa tí dvaja rozprávajú, hoci by sa rozprávať nemali.

Okrem hlasného hovoru nás môžu rušiť v kostole aj iné veci.

Som nefajčiarka a prekáža mi cigaretový zápach. Takisto ľuďom môže byť na farchu výrazný parfum, pach tela, nepríjemný dych, zápach oblečenia, hlasný hovor, uprený pohľad, lebo to všetko zasahuje do ich osobnej až intímnej zóny. Aj milovník cesnaku či cibule by ich mal konzumovať až po svätej omši.

S takýmito okolnosťami sa však stretávame aj v bežnom živote, napríklad v preplnenej mestskej hromadnej doprave. I tu sú tesne vedľa seba ľudia, ktorí sa nepoznajú, no musia spolu istý čas koexistovať. V kostole túto situáciu možno riešiť tak, že sa presunieme na iné miesto, alebo

si sadneme na kraj lavice, a tak aspoň z jednej strany budeme mať osobnú zónu nedotknutú. **Napriek tomu, že kňazi na to upozorňujú a elementárna slušnosť káže vypnúť si pred vstupom do kostola mobilný telefón, často sa stáva, že počas svätej omše niekomu telefón zazvoní, ba dokonca niekto v kostole aj telefonuje...**

Môže sa to prihodiť, s tým treba počítať, sme jednoducho ľudia, sme omylní. Aj pri zvonení cudzích mobilných telefónov však ide v prvom rade o našu osobnú koncentráciu na svätú omšu. Ak sme plne sústredení, nevyruší nás nič a nikto. Ak mobil zvoní dlho a je navyše blízko, sme z toho nervóznejší, ako keď sa zvonenie ozýva v diaľke. No prijať hovor alebo esemeskovať v kostole je neslušné.

Existuje „predpis“ na správne/dôstojné sedenie v laviciach a celkovo správanie v kostole? Vykladanie nôh na kľačadlá, obzeranie sa po iných ľuďoch, prípadne po múroch počas bohoslužby, zhrbenie tela, zvesenie hlavy...? Sedieť treba spoločensky vhodne a uvoľnene, nie upäto. Nohy by mali byť pod kľačadlom. Kľa-

Vypnutie mobilu

čadlo je na kľačanie, preto sa aj tak volá, nie je to opierka na nohy. Čo sa týka sedenia v kostole, či vystreto, alebo so zvesenými plecami, na to neexistujú nijaké pravidlá. Každý môže sedieť tak, ako je mu vhodné a ako sa cíti pohodlne, pokiaľ si nevyloží nohy na lavicu. Či má človek opreté čelo o ruky, alebo sa hrbí, to je jeho vec. Možno niekto vníma viac slová, keď ho nerozptyľujú vizuálne podnety.

Správne kľačanie

Chcela by som však upozorniť na dve iné veci: keď niektorí ľudia „kľačia“, kolená majú na kľačadle, zadnou časťou tela sa však opierajú o lavicu, na ktorej predtým sedeli. To nie je kľačanie. Kľačanie je, keď sa celou váhou tela opieram o kolená a nepodopieram sa sedacou časťou tela o lavicu. A ak má človek choré kĺby alebo akékoľvek iné zdravotné problémy, môže zostať sedieť. Nemusí stáť ani počas tých častí svätej omše, pri ktorých sa státie vyžaduje. Keď ma totiž niečo bolí, koncentrujem sa na bolesť, a v kostole by som sa mala koncentrovať na stretnutie s Pánom. **Môžem užiť lieky a zapíť ich vodou počas bohoslužby?**

To je v úplnom poriadku, pravdaže, nie počas premenenia, minútku-dve počkáme. Keď má niekto alergickú reakciu, rozkašle sa, treba mu ponúknuť vreckovky alebo cukrík – ak ho máme v taške. Sme ľudia a tieto veci sú ľudské. **Do chrámov prichádzajú aj ľudia, ktorí sú zvyknutí na svoje „stále“ miesto v kostole. Ako reagovať, keď je okolo nás množstvo voľných miest, ale niekto k nám príde a povie: „Dovoľte, prepáčte, ale toto je moje miesto?“** Nárokovať si na lavicu v kostole súvisí s tým, že človek sa na istom mieste cíti príjemne, akoby bol doma. Tak ako si v obývačke obsadia niektorí ľudia kreslo alebo diaľkový ovládač k televízoru, tak si daktorí v svojej mysli zarezerujú aj verejné priestranstvo – lavičku v parku alebo sedadlo v kostole, ktoré sa tým stáva ich osobným územím. Ak niekto iný obsadí toto ich teritórium, vyvolá v nich napätie, nepokoj, nervozitu. Takto uvažujúci človek nebude spokojný, kým nebude sedieť na svojom mieste. Na druhej strane však nemá právo vynútiť si ho. Menovky ani rezervácie na miesta v kostoloch

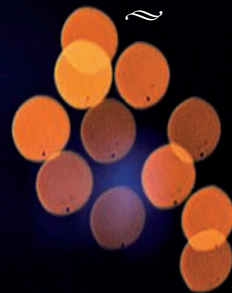
Nenárokovať si na miesto

~

Neodsudzujem ľudí, ktorí nevedia, čo sa v kostole sluší a čo nie, a majú veľké medzery zo spoločenského správania. Veď v istom neďávnom období sa u nás spoločenské správanie považovalo takmer za buržoázny prežitok a neďalo sa o ňom ani hovoriť. Tieto nedostatky sa dnes zakrývajú slovom demokracia = všetko je dovolené. Primerané spoločenské správanie chýba na Slovensku v mnohých oblastiach života. I pre etiketu platí, že to, čo človek nemá z domu, nemôže ani odovzdať ďalej.

~

nejestvujú, nie sme v divadle ani v reštaurácii. V sporoch o miesto na sedenie spravidla ustúpi ten, kto je ľudskejší a empatickejší.

Vám sa ešte nikdy v kostole nestalo, že by niekto chcel sedieť na vašom mieste?

Radšej ustúpiť

Sedieť nie, ale stáť áno (smiech). V Trenčíne sa raz pred svätou omšou istá pani postavila tesnúčko ku mne. Prestala som sa modliť, lebo stála pri mne tak blízko, až sme sa dotýkali telami, čo bolo nepríjemné. Spýtala som sa, prečo sa na mňa tlačí, keď okolo je veľa voľného miesta na státie. Odpovedala, že ona chce stáť na tom mieste, na ktorom stojím ja. Tak som sa pýtala ďalej, či je to jej miesto, na ktorom zvykne stáť. Odvetila, že nie, ale jej sa to miesto páči a chce na ňom stáť. V duchu som si vravela, že toto je silná káva. Najskôr som sa neposunula, no po nejakom čase som trošku odstúpila. A vtedy som pochopila, prečo asi mala táto pani záujem o „moje“ miesto. Vonku bolo veľmi horúco a v tomto kostole je mramorový stĺp. Keď som pri ňom stála, cítila som príjemný chlad a nebolo mi tak teplo. Možno pani vedela, že

pri stĺpe jej bude chladnejšie. Nech už to bolo akokoľvek, nemám právo posudzovať jej správanie. Kostol ani sväté omše nie sú na to, aby som sa sporila, kde budem sedieť či stáť, ani si vyhradzovala miesto na sedenie či státie.

Má starší pán okamžite uvoľniť miesto staršej dáme?

Ak má pán zdravotný problém, nie. Okrem toho v kostole je určite aj niekto mladší alebo zdravší, kto ju môže pustiť sadnúť si. Mladší však nemusí automaticky znamenať aj zdravší.

Najmä v mestách prichádzajú veriaci na svätú omšu s plnými nákupnými taškami alebo študenti či turisti s batohmi. Ako a kam tieto veci umiestniť?

Treba ich uložiť tak, aby nezavadzali ostatným ľuďom. To si od človeka vyžaduje, aby bol dobrým pozorovateľom a vedel odhadnúť situáciu i priestorové možnosti. S nákupom ani s batožinou netreba chodiť hore-dolu po laviciach, ani nimi netreba zablokovať lavicu skraja.

Keď prídem neskôr na svätú omšu, chcem si sadnúť, ale voľné miesto je len v prvej lavici,

Batohy a tašky

ako sa tam čo najnenápadnejšie dostať?

Normálne idem, ak mi klopkejú opätky, snažím sa ísť po špičkám, ani rýchlo, ani pomaly, nie stredom, ale krajom, aby som nerušila ostatných, ktorí prišli včas. Zväčša meškajú takí ľudia, a potom idú cez celý kostol dopredu, ktorí chcú, aby si ich ostatní všimli. Každý by sa však mal usilovať stihnúť začiatok svätej omše, aj keď nie vždy je to z rozličných príčin možné.

Ako reagovať pri znaku pokoja a bratskej lásky, keď sme chorí? Podľa alebo nepodať ruku?

Prvé pravidlo je, že keď som chorá, smrkám, kašlem, kýcham, zostanem doma a nešírim chorobu ďalej. Malo by to platiť i pre veriach, i pre kňazov. Keď sa mi chce kýchnuť, ak stihnem, vytiahnem vreckovku, keď nestihnem, kýchnem do ľavej ruky, lebo pravá sa podáva. Podala som ruku aj ľuďom, ktorí mali na tej svojej ekzém. Nemám s tým problém.

Dnes sa mi však zdá, akoby si ľudia podávali ruky v kostoloch menej. Kedysi bolo dobrým zvykom otočiť sa k ľuďom vedľa vás, pred vami, za vami. Dnes pribúdajú ľudia, ktorí nepodávajú ruku nikomu. Možno sa vytratila istá

spolupatričnosť, lebo dotyk má z neverbálnych prostriedkov najväčšiu komunikačnú hodnotu. Dotykom, podaním ruky sa prenáša medzi ľuďmi obrovské množstvo informácií. Možno je to aj zo strachu pred chorobami, ale nemôžeme žiť v sterilnom prostredí. Vírusy a baktérie striehnu všade, základ je, že po príchode domov si poriadne umyjem ruky pod tečúcou vodou.

Môžu si páni dať v kostole ruky do vreciek na nohaviciach?

Ruka vo vrecku dáva človeku istý pocit bezpečia a ochrany. Signalizuje neistotu, potrebu pomoci, ochrany. V kostole by sme však mali mať ruky spolu, zopnuté.

Ktorý zlozvyk prekáža v kostole vám?

Najviac sa mi nepáči, keď kňaz aj s miništrantmi po svätej omši odchádzajú, a hoci sú ešte stále pri svätostánku, ľudia sa postavlia a hrnú sa preč. Pripomína mi to záver divadelného predstavenia, keď niektorí diváci utekajú do šatne po kabáty. Kam sa náhlija? Nedokážu vychutnať doznievanie povznášajúcich pocitov? A opäť sme pri etikete: najskôr odchádza kňaz s miništrantmi a až po nich veriaci.

Kašľanie
a kýchanie

Odchádzanie
z chrámu

~

V našej kultúre je etiketa postavená na pravidle spoločenskej významnosti. Prednosť má žena pred mužom, starší pred mladším, nadriadený pred podriadeným, klient pred zamestnancom firmy. Toto pravidlo však nepoužívame automaticky. Na prvom mieste je totiž vždy človek, ľudskosť. Preto napríklad aj staršia dáma môže pomôcť mladej žene, ktorá nesie na rukách dieťa.

~

Pokračujeme v rozhovore s odborníčkou na neverbálnu komunikáciu Oľgou Škvareninovou o spoločenskej etikete v kostole. V tejto časti sa dozviete, prečo nie je vhodné stáť počas svätej omše vonku pred kostolom, i to, ako by bolo možné prehlbovať spoločenstvo veriacich po svätej omši.

Zvlášť na dedinách je zvykom ani nevojsť do kostola a celú svätú omšu stráviť pod múrom fajčením, debatovaním, naháňaním sa deťí... Ako sa na to pozerá spoločenská etiketa?

Ešte ako dieťa som často videla, že počas slávenia Eucharistie postávali oproti kostolu na druhej strane ulice muži, pričom fajčili a debatovali. Zarazilo ma, keď som sa dozvedela, že sú účastníkmi svätej omše, že na svätú omšu ani netreba vojsť do kostola, len stačí stáť neďaleko neho v okruhu niekoľkých desiatok metrov. To potom možno sedieť v každom pohostinstve pri

kostole a človek bude účastný na svätej omši?

Nikto však nemôže namietaf, keď zostaneme stáť vonku pred dverami do kostola vtedy, ak sa dnu nezmestíme, alebo máme malé dieťa, ktoré by ostatných vyrušovalo, či ak je dnu vydychaný vzduch.

V niektorých kostoloch si lektori vyhradujú špeciálne miesta na sedenie okrem svojich vlastných, a tak sa stáva, že počas svätej omše vystriedajú aj dve-tri miesta na sedenie.

Lektor, ktorý má vyhradené špeciálne miesto na sedenie, by mal sedieť na ňom. Ak sedí v lavici a vie, že číta lekciiu, mal by byť na svojom obvyklom mieste, pred čítaním normálne vyjsť z lavice a po prečítaní lekcie sa vrátiť naspäť. Ak si myslí, že bude spolusediacich rušiť, mal by si sadnúť na kraj lavice. V kostole je nevhodné neprestajne meniť miesto na sedenie i na státie.

Má človek, ktorý sa chváli milodarmi obetovanými na kostol a robí si z toho zásluhu, sedieť v prvej lavici?

Miesta pre lektorov

Človek, ktorý obetuje peniaze na kostol, by sa tým nemal chváliť, ani o tom hovoriť v iných súvislostiach. V tom prípade sa totiž z milodaru stáva reklama alebo niečo veľmi zištné. Svetská propagácia nemá v tomto prostredí čo robiť.

Ak už poďakovať ľuďom, ktorí obetujú značné finančné čiastky, aký spôsob voliť?

Na to by mal pamätať kňaz alebo kostolník a pri vhodnej príležitosti, ako sú hody alebo koncoročná štatistika, týmto ľuďom poďakovať. Treba sa však každého vopred spýtať, či chce byť odprezentovaný, alebo nie. Sú ľudia, ktorí nechcú, aby sa všeobecne vedelo, či a koľko dali.

Ako zareagovať, ak vidím, že sa prítomní na svätej omši z niekoho vysmievajú, napríklad, ak sa lektor pomýli, alebo poukazujú na jeho rečovú chybu?

Takéto správanie nemá nič spoločné s etiketou. Na druhej strane, ak sa lektor na čítanie vopred nepripraví, svedčí to o jeho neúcte k Božiemu slovu, ku kňazovi, veriacim i miestu, kde sa koná svätá omša. Rečové chyby,

ako račkovanie, sigmatizmus (chybné vyslovovanie sykaviek, šušlanie – pozn. red.) spôsobujú síce isté šumy v procese komunikácie, ale nevidím dôvod, prečo by ľudia s takýmto jemným rečovým hendikepom – ale aj vodičkári či ľudia s barlamami – nemohli čítať na takýchto miestach. Prečo často odsúvame ľudí, ktorí nesedia do nášho obrazu sveta, niekam preč, akoby ani neexistovali? Je to v súlade s našou vierou?

**Ako sa správať v kostole, ak do neho príde-
me ako hostia, napríklad na hody? Môžem
si sadnúť, kam chcem, kde je voľné miesto?
Alebo musím rešpektovať cudzie prostredie
a počkať, kým sa začne svätá omša, a ak je aj
potom niekde voľno, až vtedy si smiem sadnúť?**

Keď sme chodili na hody k babke na dedinu, rodičia ma ešte ako malé dieťa učili, že mám prísť na svätú omšu medzi poslednými a postaviť sa tam, kde je voľné miesto, a už vôbec mi nedovolili sedieť. Išlo o menšiu obec a lavice boli určené najmä starším a chorým ľuďom, ktorým státie spôsobovalo problém.

Cudzie prostredie

Lektori s hendikepom

Kde a ako v kostole umiestniť invalidný vozík alebo barly či paličku?

Ak má človek invalidný vozík, barly alebo inú pomôcku, bez ktorej sa ťažko pohybuje, mal by ich umiestniť tak, aby neprekážali iným veriacim. Platí to, čo pri batohoch.

Ako a kam uložiť mokré dáždniky? Ako sa zachovať, keď si môj sused v lavici odloží svoj mokrý dáždnik na moju stranu lavice, prípadne mi ho posunie pod nohy?

Mokré dáždniky

Mokrý dáždnik v nijakom prípade nekladieme pod nohy inému človeku. Odporúčam vložiť mokrý dáždnik, ak je skladací, do igelitovej tašky alebo vrecúška. Takto zabalený ho môžeme dať aj do kabelky. Keď máme veľký dáždnik, ktorý sa nevmestí do igelitovej tašky, alebo ju nemáme so sebou, treba starostlivo zvažovať, kam ho v kostole položíme či oprieme. Na lavici alebo na drevenej podlahe nemá mokrý dáždnik čo hľadať.

Čo máme robiť, aby sa nenarušil priebeh svätej omše, keď niekomu z prítomných príde nevoľno alebo odpadne?

Snažíme sa ho čo najskôr prebrať, poťapkáme po tvári, vynesieme von na čerstvý vzduch ako ležiaceho, nemali by sme ho postaviť. Ak by sa neprebral, treba rýchlo pozrieť, či nemá zapadnutý jazyk, a poskytnúť mu prvú pomoc, prípadne volať sanitku.

V niektorých kostoloch sa najmä počas leta otvárajú okná. Časť veriacich to víta, iným prekáža prievan. Ako dosiahnuť dohodu?

Niektorí lekári tvrdia, že na prievan si treba dávať pozor, lebo v lete spôsobuje najviac chorôb. Teda otvorené okná áno, ale prievan nie.

Pozor na prievan

Je leto a je mi teplo – môžem sa v kostole vyzuť?

Nie, nikdy.

Sú do kostola vhodné ako obuv takzvané žabky?

Žabky ako obuv do kostola nepatria, nemôžeme si ich obuť do chrámu ani ako letnú obuv.

Ak prší a je blato, obuv si chtiac-nechtiac zašpiníme. Treba ju pred vstupom do kostola očistiť hygienickou vreckovkou?

Ak je pred kostolom rohožka, topánky si očistíme na nej, ak je sneh, odupeme ho z topá-

nok tesne pred vstupom do kostola. Čistenie topánok na ulici hygienickou vreckovkou nie je spoločensky prijateľné.

Niektoré dámy sa aj do kostola líčia veľmi silno. Je to vhodné?

Líčenie

Moje rakúske študentky hovoria, že ženu z bývalého východného bloku spoznajú podľa silného a výrazného líčenia. V západných krajinách sa ženy maľujú minimálne, navyše, dnes je takzvané nahé líčenie aj moderné. Okrem toho nahrubo nanosený rúž je nepríjemný pre kňaza i ďalších veriacich, ktorí pristupujú k svätému prijímaniu po nás, preto by som odporúčala utrieť si pred prijatím Eucharistie pery, aby sme z nich odstránili lesk či rúž. Do kostola by som radila len decentné líčenie i konzervatívnejšiu úpravu zovňajšku.

Nikdy však nepoznáme dôvod, pre ktorý sa žena silnejšie nalíčila – možno pod vrstvou mejkapu skrýva na tvári nejaký hendikep. Nemôžeme nikoho posudzovať a už vôbec nie odsudzovať.

Je prípustné vyzliekanie zvrchníkov, sák, ka-

bátov, svetrov v kostole, ak je nám teplo?

Vždy treba vychádzať z toho, aby sa človek v chráme dobre cítil. Takže áno.

A kam treba odložiť tieto veci?

Zvrchník môžem držať v lone. Ak je pri mne v lavici voľné miesto, môžem ho položiť vedľa seba.

Kam si má dáma položiť kabelku, ak na lavici nie sú háčiky? Má ju celý čas držať v rukách, má ju mať zavesenú cez plece alebo ju môže dať na podlahu?

Kabelka podľa spoločenskej etikety nepatrí na zem ani na stôl. Treba ju položiť vedľa seba na lavicu alebo ju držať v lone. V súčasnosti možno kúpiť špeciálne držiачiky na kabelku, ktoré sa umiestnia na okraj stola alebo lavice v kostole a na ne sa zavesí kabelka.

Kabelka

Môžem mať v kostole počas svätej omše slnečné okuliare na očiach alebo na hlave ako čelenku?

Nie, ani na očiach, ani na vrchu hlavy ako čelenku. Slnečné okuliare do miestnosti nepatria. Treba ich mať v puzdre. Tvrdenie, že okuliare na vrchu hlavy sú ozdoba a módný doplnok,

z pohľadu spoločenskej etikety neobstojí. No keď je človek chorý, môže mať slnečné okuliare aj v miestnosti. Počas svojej pedagogickej praxe som sa stretla s človekom, ktorý mal jedno oko vážne poškodené a ustavične preto nosil okuliare s tmavými sklami.

Kedy a či vôbec môžu mať muži a chlapci pokrývku hlavy aj v kostole?

Pokrývka hlavy nie je v miestnosti žiaduca. Ak je však človek chorý alebo ide o malé dieťa a rodič sa bojí, aby neochorelo, môže mať pokrývku hlavy.

Môže si dáma vziať do kostola veľký až obrovský klobúk, cez ktorý veriaci sediaci za ňou nemôžu nič vidieť?

Obrovský klobúk

V našom kultúrnom kontexte by sa do kostola nemali nosiť obrovské klobúky. Tie sú vhodné skôr na dostihy. Ak už má dáma obrovský klobúk, ktorý ma znervózňuje, nesadnem si za ňu. Každý zážitok, aj zážitok zo svätej omše, je vtedy pozitívny, keď sa do jeho vnímania zapojí viac zmyslov – ak nielen počujeme, ale aj vidíme a pritom nás neruší silný zápach či parfum, alebo

obrovský klobúk zasahujúci do nášho teritória.

Môžem si namiesto pokľaknutia v kostole čupnúť?

Z priestorových dôvodov si ľudia čupnú, ak nie je na pokľaknutie miesto – radšej však treba zostať stáť.

Môžem v kostole sedieť s nohou prehodenou cez nohu?

Človek by mal sedieť, ako mu je pohodlne, a súčasne slušne. Z hľadiska neverbálnej komunikácie noha prehodená cez nohu pôsobí vyzývavo. U muža ukazuje aj na istú agresivitu v povahe. Vrchná noha nasmerovaná na kňaza vyjadruje aj sympatie k spôsobu kázania i k celému sláveniu Eucharistie.

Stáva sa, že veriacim sa zdá kázeň príliš dlhá, a tak vravia, že si počas nej zdriemnu. Dokonca sledujú, keď drieme iný, môžu aj oni.

Pán profesor Jozef Mistrík hovorieval, že keď zaspí študent na prednáške, môže to značiť pocit bezpečia, lebo človek nikdy nezaspí tam, kde mu je to nepríjemné alebo kde by sa obával o svoj život. Teda na zdriemnutie sa

Noha cez nohu

dá pozeraf aj pozitívne. No v kostole by sme spať ani driemať nemali. Ak by kňaz niečo také zaznamenal, mal by sa zamyslieť nad tým, či jeho prejav nie je monotónny, či mení tempo reči, výšku svojho hlasu, či uplatňuje dostatočné pauzy, či nehovorí priveľmi rýchlo, alebo, naopak, priveľmi pomaly. Môže sa stať, že niekto je veľmi unavený a zaspí, ale ak by spalo viac veriacich, nie je to dobrá vizitka najmä pre kňaza.

Ako upozorniť veriaceho, ktorý stojí pred nami a je veľmi nepokojný, každú polminútu mení polohu, vrtí sa, zíva, obzerá sa, zvalí sa na lavicu - a my sme z neho nervózni?

Nervozita

Nechodíme do kostola ako policajti. Nikdy neviete, prečo sa človek pred vami vrtí a obzerá. Možno by nás to o dve hodiny neskôr ani nevyrušilo. Niekedy nám môže prekážať niekto len preto, že sa vôbec nehýbe.

Často sa stáva, že aj počas nedeľných svätých omší a sviatkov ruší bohoslužbu hluk v blízkosti kostola pochádzajúci zo stavby, miešačky, cirkulárky, traktora. V mestách je to

ťažšie ovplyvniť, ale na dedinách je to azda viac možné...

Žiaľ, je to súčasť nášho života, i v panelákových sa vrtá aj o jedenástej v noci, aj v sobotu, aj v nedeľu, sviatok-piatok. Akýkoľvek hluk je zásahom do nášho osobného teritória, čo v nás môže vyvolať napätie, nepokoj, stres. Ako ovplyvniť „rušiteľov“? Počas slávenia Eucharistie zavrieť dvere i okná. A na dedine by kňaz mohol na miestnych ľudí vplývať aj v tomto smere.

Asi je to málo pravdepodobné, ale čo robiť, keby niekto prišiel do kostola so zvieratom?

Neviem si to predstaviť. Zatiaľ som si však nevšimla, že by na dverách kostolov bol pikogram s prečiarknutým zvieratom.

Tiež dochádza k tomu, že si niekto z nástenky v kostole privlastní fotografiu, obrázok, informačný leták. Ako upozorniť človeka, ktorý takto koná alebo ktorý naschvál poškodzuje interiér kostola či zlomí kvety v naaranžovanej kyticí?

Siedme Božie prikázanie znie: Nepokradneš. Preto by sme nemali brať z kostola nič, čo nám

Poškodzovanie
interiéru kostola

Agresívni ľudia

nepatrí. Ten, kto má záujem o nejakú fotografiu či leták, môže predsa poprosiť kňaza alebo kostolníka. Keď vidím, že niekto berie niečo, čo by nemal, alebo poškodzuje zariadenie a výzdobu kostola, upozorním ho. Ak na moje slová nereaguje, obrátim sa na kňaza a kostolníka.

Ako sa správať k žobrákom a bezdomovcom v kostole, ktorí vykrikujú, slovné ľudí napádajú alebo sa priamo dožadujú finančnej pomoci?

Nejde iba o žobrákov a bezdomovcov. Agresívnych, opitých alebo ľudí, ktorí nás obťažujú, si všeobecne netreba všímať. Nikdy však neviete, prečo je ten-ktorý človek bezdomovcom alebo žobrákom. Poriadok v kostole počas slávenia svätej omše by mal predovšetkým zariadiť kostolník či kňaz.

Najmä vo väčších mestách turisti fotografujú a prechádzajú sa po kostole aj počas svätých omší, hoci na dverách visí upozornenie nerušiť a nefotografovať v tomto čase.

Turisti by nemali rušiť bohoslužbu ani vtedy, ak na dverách kostola taký nápis nie je. Ak ide o väčšiu skupinu turistov, ich vedúci alebo

sprievodca by sa mal v sakristii kostola informovať, kedy môžu chrám navštíviť. Turistov, ktorí pobejú po kostole, sú hluční a rušia slávenie Eucharistie bleskami fotoaparátov, by mal okamžite upozorniť kňaz alebo kostolník.

Ako by sa mal správať fotograf a kameraman, ktorý fotografuje alebo nakrúca záznam z prvého svätého prijímania, birmovania, zo svadby, z krstu, pohrebu?

Tak, aby nerušil ostatných veriacich. Dobrý fotograf alebo kameraman je ten, koho takmer nevidíme, akoby tam ani nebol. Aj v kostole existuje istá zóna, do ktorej už fotograf a kameraman nemôže vstúpiť, a to by mal rešpektovať. Okrem toho by sa mal slušne obliecť a obuť si neklopkajúce topánky.

Niekedy nás v kostole vyrušia i naoko neznáme podnety, ktoré nevieme identifikovať, no prekážajú nám v koncentrácii. Môžeme pátrať po príčine?

Mali by sme sa sústrediť na svätú omšu, na stretnutie s Pánom. Poviem vám nedávnu vlastnú skúsenosť: istá pani sediaci v lavici predo

Fotograf
a kameraman

mnou sa modlila v kostole pred svätou omšou modlitbu posvätného ruženca a veľmi pritom šuchotala guľôčkami. Dosť ma to rušilo, až som sa ani nemohla pomodliť. Neskôr som pri znaku pokoja a bratskej lásky zistila, že mala enormne dlhé nechty, ktoré spôsobovali nepríjemný zvuk pri dotyku s ružencom. Aj takéto detaily môžu narušovať vnútorný pokoj iných. No skôr by som sa mala zamyslieť nad sebou: prečo som vtedy nebola dostatočne skoncentrovaná na modlitbu?

Kde je podľa vás v kostole miesto pre rodiny s malými deťmi?

Malé deti

Môj otec mi hovoril, že v jeho mladosti mali deti vymedzené miesto v sakristii – z jednej strany stáli chlapci a z druhej dievčatá. Spomínal, že sa nemohli medzi sebou baviť, lebo kostolník by ich bol hneď napomenul.

Rodiny s malými deťmi by som nevyčleňovala spomedzi iných veriacich spôsobom, že tu budú ženy, tam muži a tamto rodiny. Každý rodič by mal sám odhadnúť, či jeho dieťa bude pokojné, a prípadne by si mal sadnúť tak, aby s plačúcim

dieťaťom mohol rýchlo z kostola vyjsť. Pritom treba našlapovať na špičky, aby sme tlmili hluk.

Rada by som v tejto súvislosti citovala z e-mailu, ktorý som dostala ako reakciu na rozhovor uverejnený v KN 28/2011. Čitateľ *Katolíckych novín* v ňom píše, že keď „bol ešte malý chlapec, mamičky s deťmi v kočíkoch zostávali väčšinou pred dverami do kostola, aby nerušili priebeh bohoslužieb. Ako otec som potom chodil do kostola s dvoma malými deťmi a musím sa priznať, že si nepamätám, aby boli niekedy vyrušovali. V súčasnosti nechávajú mladí rodičia svoje deti počas bohoslužieb vykrikovať, zabávať sa, behať po kostole. Čo sa mi vonkoncom nepáči, je, že nechávajú deti napríklad strkať ruky do krstiteľnice a sadať tesne pod obojstranným stolom, pravdaže, chrbtom k oltáru. Pre mňa, ešte ako miništranta, bola krstiteľnica posvätné a tajomné miesto, na ktoré som sa vždy pozeral s nesmiernou úctou. A zážitkom pre mňa bolo, keď som miništroval pri krste, krstiteľnica sa odokryla a otvorili sa dvierka stánku, kde boli umiestnené oleje. No a teraz, keď vidím, ako

~
*Pripomienky k nevhodnému odevu
veriaceho, ktorý sa zúčastňuje
na slávení Eucharistie, by
mali byť v kompetencii kňaza
alebo kostolníka. Pred vstupom
do mnohých zahraničných chrámov
už aj turistickí sprievodcovia
upovedomia ľudí, aby sa primerane
obliekli – pritom ide o iný druh
návštevy kostola, nie svätú omšu.
Takto by to malo fungovať aj
v našich chrámoch.*

~

mladí rodičia nechávajú deti zneuctievať kostol tým, že je to pre ne miesto na hranie, je mi z toho smutno... Mladí rodičia si vôbec neuvedomujú, že desiatky, ba až stovky ľudí môže pokrikovanie ich detí vyrušovať...“

Môže rodič jazdiť s kočíkom po kostole alebo natriasť/hojdať dieťa v kočíku?

Vhodnejšie je vyjsť von, kostol nie je korzo.

Mali by ísť s dieťaťom na krížik po svätej omši aj rodičia? Stáva sa, že malé deti pri čakaní na krížik vytvoria hlúčik, veľmi sa tlačia a môžu si nechtiac ublížiť.

Ísť s dieťaťom na krížik po svätej omši je veľmi pekné, zdôrazňuje to súdržnosť rodiny. Dieťa však treba vychovávať i tým, že mu rodičia všetko vysvetlia. Aj to, že pred osobitným požehnaním kňazom musí počkať spolu s ďalšími deťmi v rade, netlačiť, neštuchať, nepredbiehať sa.

Môžem dovoliť dieťaťu, aby pri znaku pokoja a bratskej lásky prešlo celý kostol a podalo všetkým ruku?

Apriori by proti tomu nemal nikto nič namietiť. V kostole v Trenčíne som bola svedkom

toho, ako malý chlapček prešiel cez celý kostol a podal ruku všetkým veriacim sediacim na kraji pravej strany. Bolo to milé, všetci sme sa usmievali, jeho mama však potom zareagovala primerane a dieťa odvieďla preč.

Čo robiť, keď veriaci nechce veriacemu podať ruku na znak pokoja a bratskej lásky, ba sa až odťahuje?

Nič, ak mu podávame ruku a on nereaguje, svoju ruku stiahneme späť.

Znak pokoja

Môžu si dve dvojice veriacich pri znaku pokoja podať ruky krížom?

V našom kultúrnom kontexte sa nezvykne podávať ruka nakriž.

Ak sa potím, musím si pred znakom pokoja utrieť ruku? Môžem si ju utrieť do šiat, trička, nohavíc?

Etiketa utieranie rúk pred ich podaním nedovoľuje; odporúča sa krátky a pevný stisk, počas ktorého nie je vlhkosť dlane cítiť. Ja by som tu však zvolila istý kompromis a vopred sa pripravila na podanie ruky – utrela by som si ju už v predstihu vreckovkou.

Možno podať ruku na znak pokoja v letnej čipkovej rukavičke?

Rukavice sa nedávajú dole len vtedy, ak sú súčasťou oblečenia.

Môžem mať v kostole na rukách rukavice, ak mi je napríklad veľmi zima?

Prečo nie. No nie pri znaku pokoja a bratskej lásky. Veď podanie rúk je prejavom, že sa navzájom nehneváme a že Boh môže prísť k nám. A takýto signál sa má vyslať otvorenou a nezaodetou dlaňou.

Ako upozorniť ľudí, ktorí naschvál sledujú čas spovedania iných veriacich, stoja blízko pri spovednici, aby čosi začuli, a potom to rozoberajú a ohovávajú?

Tak ako v banke, na pošte a všade, kde sa prichádza do styku so súkromnými informáciami, aj pri spovednici platí dodržiavanie osobnej zóny. Ba pri sviatosti zmierenia ešte viac, pretože tieto rozhovory nesmie počuť nikto iný. Preto treba v kostole zariadiť, aby nedochádzalo k tomu, že ostatní veriaci si môžu vypočuť rozhovor medzi spovedníkom a spovedajúcim

sa. Na dodržiavanie diskkrétnej vzdialenosti veriacich od spovednice možno pokojne použiť dva kovové stĺpiky spojené ozdobnou stuhou.

Sledovanie času spovedania sa iných veriacich sú zvláštne praktiky, ktoré nepatria do kostola. Ak sú pri spovednici v kostole hodiny, treba ich dať radšej preč.

Ak sa ma niekto opýta, aké modlitby mi kňaz dal pomodliť sa, mám odpovedať?

Na otázky takéhoto typu by som vôbec nereagovala. Nejde totiž iba o záujem o našu osobu, ale, žiaľ, niektorí ľudia podľa toho dedukujú, aké hriechy sme asi spáchali.

Ako môžem iných ľudí podnietiť, aby pristupovali k svätému prijímaniu? Smiem ich slovné vyzvať, či napomenúť?

Môžem dbať iba na svoje dieťa. Žiadneho človeka nemôžeme a nesmieme nútiť chodiť ani na svätú omšu, tieto „veci“ musia vychádzať zo srdca, nemôžeme ich nikomu dávať príkazom. Veď čo by potom mal človek, ktorého sme prinútili ísť tam, kam nechce, zo svätej omše? Môžem ho však nenápadne usmerniť

vlastným životom, skutkom, príkladom, nie slovami ani násilným presvedčaním. V tejto súvislosti by som rada spomenula výrok Matky Terezy: „Ľudia zabudnú, čo si povedal, ľudia zabudnú, čo si urobil, ale nikdy nezabudnú, ako sa s tebou cítili. Maj to na pamäti.“

Často sa stáva, že kňaz už stojí s Božím telom a musí hodnú chvíľu čakať, kým prídu veriaci prijať Eucharistiu, lebo ešte len začínajú vychádzať z lavíc.

Rad na sväté
prijímanie

To je jeden extrém, druhý je, keď kňaz ešte len ide k svätostánku po konsekrované hostie a ľudia sa už hrnú dopredu hlava-nehlava. Chýba potom pátos a noblesa. Treba nájsť konsenzus, medzičas, aby kňaz dlho nestál s Ježišom prítomným v Eucharistii pred obetným stolom a aby ľudia pridlho nesedeli v laviciach. Možno aj organista by mohol dať hudbou alebo spevom ľuďom pokyn, že už môžu vstať a ísť do radu na sväté prijímanie. Toto nie je rad na banány ani na pomaranče, ujde sa každému. Žiaľ, našu mentalitu ešte stále ovplyvňujú spomienky na štyridsaťročnú socialistickú totalitu.

Občas môže byť v chráme problémom aj púšťanie ľudí z bokov do hlavných radov na sväté prijímanie. Musím pustiť veriaceho pred seba, alebo by bolo vhodnejšie, aby tento veriaci obišiel celý kostol a zaradil sa na koniec hlavného radu, a kolkých ľudí pred seba pustiť?

Aj všetkých, ale treba sa zariadiť podľa situácie. Keď za mnou stojí staršia pani s paličkou a každý, koho pustím pred seba, je pre ňu záťažou, mala by som brať na ňu ohľad. Akoby sa ľudia zaujímali o toho druhého vtedy, keď to nie je nutné, a sledujú napríklad dĺžku trvania spovede, ale keď ide o dôležitú vec, vtedy reagujú, ako keby sa ich to netýkalo.

Takisto pri požehnávaní jedál na Veľkú noc si niektorí ľudia všímajú, kto má čo v košíku...

Možno sú to ľudia, ktorí sú veľmi nešťastní a vnútorne nenaplnení. Alebo ide o ľudí, ktorí nemajú nijaké záľuby, čo by im naplňovali život, a keďže sa potrebujú niečím zaoberať, venujú pozornosť nepodstatným veciam. No načo potom chodia na sväté omše?

Ako sa má správať človek, ktorý nechtiac zbadá,

(Ne)naplnený
život

Peniaze
do zvončeka

koľko peňazí dal iný veriaci do zvončeka? Ako zareagovať, ak vidíme, že veriaci namiesto mince hádže do zvončeka iný predmet, na príklad gombík?

Každý veriaci by mal prispieť milodarmi podľa svojich možností. Keď si niekto môže dovoliť dať na kostol sto eur, vďaka Bohu, že mu Pán Ježiš požehnal túto možnosť. Kým však dávam a nechýba mi to, nie je to až taká obrovská obeť. Stále je to málo. Až keď dám toľko, že si odtrhnem od úst, potom je to naozaj nezištné konanie v prospech iného a na úkor seba. Sväté písmo spomína chudobnú vdovu, ktorej láskou, pokorou a obetou sa možno inšpirovať. Bohu je totiž milšie, keď dá niekto posledný centík, ako keď dá niekto sto či tisíc eur, ktoré mu vôbec nebudú chýbať.

Netreba ani rozmýšľať o tom, či vhodíť do pokladničky pri východe z kostola gombík. Ak nemáme peniaze – a čo je dôležitejšie – ani dobrý úmysel, radšej neprispějme ničím. Keď však zazriem, koľko peňazí niekto vhodil do zvončeka, nesmiem sa tým zaoberať, nemôžem posu-

dzovať. Nikdy nevieme, prečo ten človek hodil málo alebo veľa. A čo je vlastne málo alebo veľa? **Ako taktne upozorniť ľudí, ktorí okamžite, ako vyjdú z kostola, ohovárajú iných veriacich i kňaza?**

Ten, kto ohovorí kňaza aj iných, bude ohovárať i mňa, takže s takým človekom sa vôbec nebudem rozprávať. Keby ľudia nemali s kým ohovárať, tak by neohovárali. Vo filmoch o Vinetovi sa mi páčilo tvrdenie: kto nebojuje proti nepravosti, sám ju šíri. V trošku upravenej forme by sme ho mohli použiť aj na klebetu: kto nebojuje proti ohováraniam a počúva klebetu, sám ju šíri. **Čo je spoločensky prijateľnejšie – keď kňaz po skončení slávenia svätej omše ide rovno na faru, alebo keď ide odprevádzať ľudí pred východ z kostola?**

V tomto smere nejde o otázku toho, čo je spoločensky prijateľnejšie. Ide o zvyk v tej-ktorej farnosti. Ak chce kňaz prehĺbiť s veriacimi duchovné spoločenstvo aj po svätej omši, mal by sa pred bránou kostola s každým osobitne rozlúčiť a krátko porozprávať.

Klebety netreba
počúvať

Prežívanie spoločenstva na svätej omši závisí od mnohých okolností. Niektorí ľudia argumentujú, že bez osobného stretnutia či rozhovoru po skončení svätej omše neprecítia dostatočne puto spoločenstva. Myslíte si, že na svätej omši sa nedá zažiť dostatočný pocit spoločenstva, a preto sú potrebné rozhovory pred kostolom?

Spoločenstvo

Je to individuálne. Myslím si, že na svätej omši sa dá zažiť dostatočný pocit spoločenstva. Napriek tomu, že to nemožno so svätou omšou porovnávať, spomeniem na tomto mieste obyčaj v niektorých vyspelých futbalových krajinách, kde fanúšikovia po zápasoch dlho do noci sedia v kaviarňach a hodiny debatujú o jednotlivých gólových situáciách a rozhodujúcich momentoch zápasu. Čo sa týka športu, u nás som sa s podobným zvykom v takej širokej miere nestretla. Ak majú veriaci pocit, že potrebujú rozoberať čítania, evanjelium a homíliu aj po svätej omši, nie je to nijaký problém. Môžu sa stretnúť v rodine, v spoločenstve v pastoračnom centre či na fare, ale

pokojne si môžu spolu zájsť aj na kávu. Prehlbovanie spoločenstva v tomto duchu môže byť len pozitívne.

Veriaci sa zvyknú pred svätou omšou i po nej pomodliť. Mám sa zapojiť do modlitby, ak sa chcem pomodliť v tichosti?

To je každého individuálna záležitosť. Nikto nikoho nemôže nútiť modliť sa.

V spoločenskom správaní platí pravidlo 30:

- **V komunikácii** je vždy najdôležitejších prvých 30 sekúnd stretnutia s iným človekom. Počas tejto polminútky by sme mali pôsobiť uvoľnene a pozitívne. Takže sa aj v kostole pozrime na veriacich, ku ktorým si prisadáme do lavice, pozdravme ich – či už slovne alebo jemným kývnutím hlavy. Môžeme sa na nich aj máličko usmiať.
- **Perfektne** upravených máme mať 3 x 30 centimetrov nášho tela:
 - 30 centimetrov od vrchu hlavy nadol – u žien to znamená upravené vlasy, decentné líčenie, výstrih len do pomyselnej priamky spájajúcej podpazušia; u muža upravené vlasy, bradu alebo fúzy a nepokrytú hlavu v miestnosti;
 - posledných 30 centimetrov dolnej časti tela – teda naše topánky majú byť vždy vyčistené,
 - posledných 30 centimetrov na rukách – čiže nechty a ruky máme mať upravené.
- **Denne** by sme mali venovať sebe 30 minút: pomodlime sa v súkromí a tichosti, prečítajme si knihu, choďme na prechádzku, cvičme alebo len tak leňošme. Takáto investícia do seba sa nám isto vráti aj v tom, že budeme pokojnejšie reagovať aj na nepríjemné podnety.

Akosi „národnou“ vlastnosťou Slovákov je ustavične si všímať iných, posudzovať ich. Niektorí veriaci sa priveľmi koncentrujú na svojich bratov a sestry aj počas svätých omší, keď by ich myšlienky mali byť upriamené úplne iným smerom.

SPOLOČENSKÁ ETIKETA NA POHREBE A KARE

S odborníčkou na neverbálnu komunikáciu Oľgou Škvareninovou pokračujeme v rozhovore o spoločenskej etikete, ktorej dodržiavanie je nutné a nevyhnutné aj na pohreboch.

Ľudia často ani na pohreboch nezaprú svoju „ľudskú“ stránku a sledujú aj to, kto na pohrebe ako málo plakal.

Pohreb je najsmutnejšia rozlúčka s človekom, ktorého sme mali radi alebo poznali. Je to aj posledné vzdanie úcty zosnulému. Každý na ňom prejavuje žiaľ inak, niekto plače, iný ho dusí v sebe. Kým hlasný plač je na pohrebe bežný (ba pre niekoho je len takýto plač prejavom smútku), hlučnejší hovor a smiech sem nepatria. Pieta si totiž vyžaduje ticho alebo stíšený hlas.

Pieta a ticho

V našich zemepisných šírkach je zvykom prísť na pohreb oblečený v čiernom. Je iná farba odevu v rozpore so spoločenskou etiketou?

Na smútočný obrad sa treba obliecť konzervatívne podľa pravidla – čím bližší vzťah k zosnulému, tým tmavší odev. Príbuzní najbližšej rodiny by mali byť oblečení v čiernom, členovia širšej rodiny, priatelia, susedia, kolegovia, známami môžu voliť aj tmavšie farby, napríklad tmavosivú, tmavomodrú. Smútok možno vyjadriť i čiernou stužkou. Deti do čierneho ne-

obliekame. Prirodzenou súčasťou smútočného odevu sú vreckovky.

Čo by si mali obliecť najbližší príbuzní?

Ideálne oblečenie žien najbližšej smútiacej rodiny sú čierne šaty alebo čierny kostým, v zime čierny kabát. K takémuto odevu patrí čierna kabelka, čierne pančuchy (nylonky) a čierne lodičky s uzatvorenou pätou a špičkou, prípadne čierne čižmy. Vhodnou súčasťou smútočného odevu je čierny klobúk, ktorý môže byť aj so závojom. Smútočný klobúk si žena nedáva z hlavy dole.

Muži najbližšej rodiny by si mali obliecť čierny oblek bez nápadného vzoru, bielu košeľu, čiernu viazanku, čierne ponožky a čierne šnurovacie topánky.

V súčasnosti sa tolerujú aj rôzne kombinácie oblečenia. Šaty alebo kostým tak môžeme nahradiť čiernou blúzkou a čiernou sukňou alebo čiernymi nohavicami. Pokiaľ však človek má čierny kostým, šaty alebo oblek, mal by si ich obliecť, pretože nimi podčiarkuje vážnosť smútočnej chvíle i svoju úctu k zosnulému.

Aké oblečenie na pohreb nepatrí?

Bijúce do očí. Výstrednosti v oblečení a v úprave zovňajšku sú totiž znevážením celého obradu, urážkou zosnulého i pozostalých. Na pohrebe je nenáležité farebné, svetlé a lesklé oblečenie či odev v krikľavých alebo jemných pastelových farbách. Akceptovať možno len jednoduché a nenápadné vzory, nie výrazné dezény či káro. Dehonestáciou smútočného oblečenia sú športové topánky, tenisky – ani čierne – a čierne rifle. Nevhodné sú aj viazanky s obrázkom alebo logom firmy či košeľa tmavšia ako oblek. Mužom by som neodporúčala ani kombináciu čierny oblek s čiernou košeľou. Veľkým faux pas sú aj telové nylonky u žien z blízkej smútiacej rodiny.

Konzervatívnosť sa žiada nielen v oblečení, ale aj v celkovej úprave zovňajšku. Nevyhnutnosťou u všetkých žien sú zahalené ramená a kolená – nevolíme preto minišaty, minisukňu ani šaty s hlbokým výstrihom či na ramienka. Nechty na rukách nesmú byť nalakované na červeno, treba ich nechať pri-

rodzené alebo upravené bezfarebným lakom. Nevhodný je aj výrazný mejkap, extravagantný účes, nápadné doplnky, prenikavý parfum.

Samozrejme, ak si zosnulý želal, aby ľudia prišli na pohreb oblečení netradične, napríklad v bielom, treba toto jeho pranie splniť.

Môžeme mať počas pohrebu na očiach slnečné okuliare?

Pozostalí používajú tmavé sklá okuliarov často preto, aby im nebolo vidieť smútok na očiach. Okuliare by však mali v dome smútku či v kostole odložiť. Možno ich mať len vonku.

Treba zachovávať obyčaj a chodiť oblečení v čiernom, ak sme blízki pozostalí, po celý rok?

Nosenie čierneho alebo tmavého oblečenia je vonkajším prejavom smútku. Na začiatku minulého storočia predpisoval Jiří Stanislav Guth-Jarkovský, ktorý bol aj ceremoniarom T. G. Masaryka, aby vdova nosila smútok dva roky, pričom posledný polrok si mohla obliecť odev s odtieňmi sivej alebo fialovej farby. Počas smútku nemohla chodiť na koncerty či na návštevy, ani nesmela návštevy prijímať. Deti

sa po smrti rodičov nemohli hrať ani športovať 18 mesiacov.

Neskôr etiketa prikazovala držať smútok jeden rok. Počas tohto obdobia vdova ani vdovec nemohli znovu uzatvoriť manželstvo. Táto lehota sa skrátila, ak sa vdovec staral o malé deti – dokonca v takejto situácii bolo priam žiaduce, aby sa oženil čo najskôr.

Dnes etiketa neurčuje, ako dlho majú blízki pozostalí prejavovať smútok navonok. V popredí je vnútorný pocit pozostalého. V jednotlivých rodinách alebo regiónoch Slovenska sa tradícia nosenia čierneho odevu pohybuje v rozpätí od šiestich týždňov po jeden rok; niekto však nosí čierne oblečenie až do konca života. Smútok možno dať najavo aj pripnutím čiernej stužky.

Aké kvety a vence sú vhodné na pohrebe?

Kyticu alebo veniec by mal na pohreb priniesť alebo poslať každý, kto sa osobne stretával so zosnulým či s jeho rodinou. Kvety by mali mať tlmené farby, vhodné sú tmavočervené, fialové, modré. Biele kvety – najmä ľalie – sa

Vnútorný pocit

Tradícia

dávajú mladým ľuďom, v minulosti boli určené len pre panny a panicov. V mnohých kresťanských rodinách je zvykom kombinovať biele a žlté kvety. Pokiaľ ide o pohreb štátnika alebo výnimočnej osobnosti, možno vidieť aj kytice a vence vo farbách trikolóry ako symbolu Slovenskej republiky. Ak viem, aké kvety mal zosnulý rád, zvolím kyticu či veniec z nich. Treba sa vyvarovať ťažkých aromatických kvetov, osobitne vtedy, keď vieme, že sa pohreb bude konať v malom dome smútku, a tiež kvetov, ktoré by nám alebo iným mohli zašpiniť a poškodiť odev.

Párny počet kvetov

V našej kultúre sa smútočná kytica viaže z párneho počtu kvetov, kytice určené na iné príležitosti z nepárneho počtu. V niektorých rodinách je zaužívaný zvyk, že na hrob dávajú nielen párny počet kvetov, ale aj sviečok.

Po príchode do obradnej siene by sme sa mali najskôr zastaviť pri rakve zosnulého, miernym úklonom mu vzdať úctu a položiť kvety ku katafalku tak, aby stonky smerovali na rakvu kolmo, nie vodorovne s rakvou. Pá-

ni vtedy nesmú mať na hlave klobúk či inú pokrývku hlavy. Kytice a vence, ktoré už pri truhle sú, neposúvame ani neurovnávame. Na venci by vždy mala byť stuha s menom toho, kto veniec dáva.

Áké nápisy sú vhodné na stuhy vencov?

Spoločenská etiketa hovorí, že o mŕtvom len v dobrom. Nápisy by mali byť krátke, pozitívne a bez gramatických chýb. Zvyčajne sa na stuhy píše „Posledné zbohom“, „S láskou od...“, „Nikdy nezabudneme“.

Môžeme pozostalým namiesto kytice či venca venovať peniaze na sväté omše za zosnulého?

Rodina sama môže poprosiť, aby ľudia posielali peniaze v hodnote kvetov na dobročinný účel alebo ich dali na sväté omše. Ak tak neurobia, dôležitý je náš vzťah s pozostalými a to, ako sa s nimi dohodneme. Vhodnejšie by bolo, keby sme dali sväté omše odslúžiť sami.

Sú prehnané plače a kvílenia na pohrebe adekvátne, ak chceme vyjadriť svoj hlboký žiaľ?

Komentovať, kto na pohrebe plakal veľa či málo, je neslušné, možno pozostalý nevytlačí ani

Namiesto kvetov

slzu, lebo už na to nemá síl. Ani s teatrálnym správaním by sme to nemali preháňať, lebo iba svedčí o našej neviere vo večný život. Veď ani pravá láska sa neprejavuje veľkými gestami, ale je ukrytá v maličkostiach. Bola som však už aj na takom pohrebe, keď smútiaca, ktorá najviac plakala a skákala za nebožtkom do hrobu, sa na kare smiala a zabávala.

Kto môže predniesť prejav na pohrebe alebo prehovoriť k účastníkom pohrebu okrem kňaza?

Rečníci

Okrem kňaza sa môže prihovoriť prítomným každý, kto sa na tom dohodne s rodinou alebo s organizátorom pohrebu. Rečníka môže priamo osloviť aj rodina zosnulého. Nikto nemôže nikomu zakazovať, aby predniesol smútočnú reč. Takisto nikdy neviete, či si prítomnosť toho-ktorého rečníka neželal aj nebožtík.

Pán profesor Mistrík ma pred smrťou poprosil, aby som na jeho pohrebe predniesla báseň, ktorú o ňom napísala jedna z jeho bývalých študentiek. Musím sa priznať, že bolo nesmierne náročné stať pri truhle človeka, ku ktorému

som mala blízky vzťah, a recitovať. Pán profesor Mistrík nám na prednáškach vždy vpravil, že dobrý rétor je ten, kto vie emócie ovládnuť, teda sa nerozplače ani počas pohrebného prejavu či recitácie. Inak je to profesionálne zlyhanie. Nezládnuté a nekontrolovateľné emócie by teda nemali byť nad prejavom – aj keď pohreb bez emócií neexistuje.

Čo hovorí spoločenská etiketa na posudzovanie, ako vyzerá nebohý a do akého hrobu ho pochovávajú?

Niekedy má k otvorenej rakve so zosnulým prístup len najbližšia rodina, nie široký okruh príbuzných a známych, čo vlastne zabraňuje nevhodným komentárom na adresu nebožtíka. Na pohrebe sa nepatrí zisťovať, koľko peňazí stál pozostalých pomník, z akého materiálu je urobená hrobka, čo je na pomníku napísané, či je to len hlinený hrob...

Platí niečo z protokolu, ktorý sa dodržiava pri pohreboch štátnikov, aj pri pohreboch obyčajných ľudí?

Keď zomrie prezident, očakávajú sa sústrastné

Výzor nebožtka

Posledné želanie

telegramy od prezidentov iných krajín, keď starosta obce, mali by mu prejavíť úctu venciami iní starostovia z regiónu. Protokol i etiketa určujú, že na akomkoľvek pohrebe je vždy na prvom mieste rodina. Najvyšší predstavitelia štátu a titulári nasledujú na štátnom pohrebe až za ňou.

Malo by sa vždy splniť posledné pranie nebohého, čo sa týka pohrebu?

Áno, ak nejde o extrémne záležitosti proti zdravému rozumu a svedomiu. Napríklad, keby si nebožtík želal byť pochovaný na mieste, ktoré ohrozuje spodná voda, treba splnenie jeho želaní dobre zvážiť. Pokiaľ však ide o pranie, čo chce mať oblečené v truhle a akú chce mať rakvu, myslím si, že to by nemal byť pre pozostalých problém.

Aká má byť pohrebná hudba?

Existujú smútočné piesne, ktoré sa na pohreboch hrajú, ale ak mal nebožtík pranie, aby na jeho pohrebe zaznela konkrétna pieseň, ktorú mal rád, treba mu toto želanie splniť. Môžeme sa však stretnúť aj s tým, že si nebožtík prial

istý spôsob karu alebo oblečenia pozostalých, čo by sa tiež malo rešpektovať. Vždy si však treba uvedomiť, že pohreby by nemali slúžiť na seba prezentáciu, kto je krajšie a drahšie oblečený a kto priniesol honosnejší veniec, ale na vzdanie úcty zosnulému.

Ako má byť usporiadaný pohrebný sprievod?

Najprv najbližší príbuzní, na konci známi... Najskôr idú tí, ktorí mali k nebožtíkovi najbližšie aj počas jeho pozemskej púte.

Môžeme žuvať na pohrebe žuvačku, ak si myslíme, že nás to upokojí?

Žuvačka nepatrí ani na pohreb, ani do kostola, ani do divadla. Ak sú ľudia na smútočnom akte pod vplyvom obrovskej psychickej záťaže, existujú iné techniky, ako odbúrať stres. V prvom rade treba zhlboka dýchať. Na druhej strane, ak je v miestnosti – v kostole či krematóriu – vydýchaný vzduch, dýchanie zhlboka nepomôže, ba ešte môže situáciu zhoršiť. Človeku v strese môže pomôcť aj to, ak sa začne sústreďovať iba na jednu jedinou vec, napríklad na tlkot vlastného srdca. Ďalší veľmi rýchly a účinný

Žuvačka

~
Z parte musí byť jasný typ smútočného obradu
(cirkevný, občiansky pohreb), spôsob pochovania
(do zeme, spopolnenie) i forma uloženia
pozostatkov (za účasti všetkých prítomných
alebo len rodiny).

prostriedok, ktorý mi potvrdilo aj množstvo ľudí, je spôsobiť sám sebe bolesť, napríklad si zaryjeme nechty do dlaní. Ak nemáme dlhé nechty, stlačíme si miesto medzi palcom a ukazovákom. Táto „pomôcka“ je založená na poznaní, že keď nás niečo bolí, sústredíme sa iba na bolesť. Ak vás bolí zub alebo hlava, koncentrujete sa na niečo iné? Na tomto princípe spočíva aj kradnutie v mestskej hromadnej doprave – zlodej do vás buchne, odpúta vašu pozornosť, a kým sa sústreďíte na bolesť, ukradne vám peňaženku z kabelky. Ďalším pomocným prostriedkom v týchto psychicky náročných situáciách je počítať od tridsať postupne po jednotku. Alebo si v mysli opakovať abecedu, ak ju však ovládame bez problémov a premietanie písmen v mysli je mechanické, potom si treba hovoriť abecedu odzadu.

Je po pohrebe. Kto by mal kondolovať ako prvý a čo by mal povedať pozostalým?

Sústrasť sa vyjadruje len najbližšej rodine zosnulého, teda manželovi/manželke, deťom, rodičom a súrodencom. Kondolovať im možno

hneď, ako sme sa dozvedeli o smutnej udalosti, nemusíme čakať na pohreb. Hornou hranicou vyjadrovania sústrasti sú približne dva týždne po odchode človeka z tohto sveta. Kondolovať možno osobne alebo písomne, nie telefonicky. Samozrejme, v situáciách, keď sú rodina a priatelia zosnulého roztrúsení po celom svete, môže rýchle telefonické alebo skypové spojenie navodiť medzi nimi pocit spolupatričnosti. Pri citlivom zvažovaní formy vyjadrenia sústrasti vždy vychádzame z nášho vzťahu so zosnulým.

Po pohrebe kondolujú ako prví tí, ktorí mali k zosnulému a jeho rodine najbližšie. Tu netreba veľa slov, niekedy stačí iba osobná prítomnosť, stisk ruky a jemný úklon. Nech by sme však povedali či urobili čokoľvek, pre najbližších je to vždy veľmi stresujúca situácia. **Aký text je vhodný na kondolenčný telegram a pohľadnicu?**

Písomné prejavy sústrasti si nevyžadujú dlhé texty. Stačí krátke „úprimnú sústrasť“ alebo pár iných slov vyjadrujúcich súcit, kratučká modlitba či citát. Vnútri pohľadníc je dnes už

zvyčajne predtlačený text, ktorý stačí podpísať. Na druhej strane to však pozostalí môžu vnímať tak, že sme si nedali ani tú námahu, aby sme vymysleli niečo sami. Preto by som k takémuto predtlačenému textu ešte dopísala niekoľko slov.

Sústrasť

Najosobnejšou písomnou formou kondolovania je list napísaný na bielom jednoduchom papieri bez dekorácií. Kondolenčný list by nemal byť dlhý, stačí pár slov alebo krátkych viet. Adresáta v ňom môžeme uistiť aj o našej podpore a pomoci. Vyjadrovanie sústrasti e-mailom alebo SMS správou nie je ani v čase rozvinutých komunikačných technológií a internetu spoločensky prijateľné; najmä na ľudí skôr narodených môže pôsobiť až urážlivo.

Tu by som ešte chcela dodať, že príjemca kondolenčného telegramu, pohľadnice či listu by sa mal za ne písomne poďakovať.

Je vždy po pohrebe nutný kar? Musí ho najbližšia rodina nebohého bezpodmienečne usporiadať?

Kar sa všeobecne považuje za spoločenské

stretnutie, ktoré sa koná ako pamiatka na zosnulého. Vždy však záleží na tom, ako sa rodina dohodne. Keďže na tejto smútočnej hostine sa môžu zúčastniť len pozvaní hostia, treba ich na ňu pozvať pozvánkou v obálke alebo osobne po pohrebe. Na kare musíme hostí navzájom predstaviť.

V akom duchu by sa malo niesť rozprávanie na pohrebe a kare o zvykoch nebožtíka?

Len v dobrom. Aj keby mal množstvo neresť, netreba ich spomínať. Tabu sú rozhovory o peniazoch za pohreb, dedičstve, majetku.

Koľko jedla a pitia je prípustné zjesť a vypiť na kare?

V nijakom prípade by sa ľudia nemali na kare vrhnúť na obložené misy, ktoré by boli za okamih prázdne. Takéto správanie je neprípustné nielen na pohrebe; ani na recepciách by sme si nemali nakopiť na tanier jedlo, až bude padať. Na kare nie sme pre jedlo, ale preto, aby sme vyjadrili pocit spolupatričnosti, spoločenstva, pomodlili sa s pozostalými a ubezpečili ich o našej blízkosti a pomoci.

Na kare

Smieme si objednať na kare iné jedlo na účet pozostalých?

Nie, nikdy. Ak nechcete jesť to, čo je pripravené, nejedzte. Objednať si jedlo na účet pozostalých je hrozná! Takéto nemiestne a neospravedliteľné správanie mi povie všetko o dotyčnom človeku. Môže obetovať akékoľvek obrovské milodary na kostol, viem, že je to len póza. Na jednom lane by som s ním visieť nechcela.

Jedlo so sebou

Pred pohrebmi, ale aj svadbami, krstinami či recepciami by sme mali aspoň niečo zjesť, aby nám neprišlo nevoľno od hladu. Pohreb je však veľmi citlivá záležitosť, preto by sme sa mali vyhýbať ťažkým jedlám. Odporúčam vziať si aj na pohreb so sebou do kabelky niečo na zahryznutie, či už banán, cukrík a malú fľašku vody. Možno pomôžu nám, možno nimi pomôžeme niekomu inému.

Možno niečo z etikety uplatňovanej na pohreboch využiť aj v každodennom živote?

Samozrejme. Predovšetkým v čase Dušičiek, keď viac navštevujeme miesta posledného odpočinku našich blízkych a milovaných. Aj

návšteva cintorína totiž predpokladá tmavé oblečenie bez výrazných vzorov a farieb. Striedma má byť aj úprava zovňajšku. Ani hlasná vrava, smiech, hlučné zvitanie sa s rodinou či so známymi, ktorých sme dlho nevideli, nie sú primerané. Pietne miesta si vždy žiadajú pokoj a konzervatívnejšie správanie.

Smrť je psychicky najnáročnejší stav, na stresovej škále od jedna po sto je ohodnotená stovkou. V súčasnosti ide ešte o ťažšie zvládnuteľnú situáciu a väčšiu duševnú záťaž ako v minulosti, keď žilo spolu viac generácií, čo ľuďom umožňovalo vnímať smrť ako prirodzenú súčasť života. Dnes sa umiera v nemocniciach, starobincoch, hospicioch. Nielen smrť, ale aj staroba, ba dokonca i ľudia starší ako 50 rokov sú v súčasnosti odsúvaní na okraj spoločnosti. Sarmutie, staroba i zomieranie sú na príťaž, stali sa tabu, akoby ani neexistovali.

Olga Škvareninová

Vyštudovala odbor slovenčina – angličtina na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave.

V súčasnosti prednáša na Inštitúte slavistiky Viedenskej univerzity. V Rakúsku spolupracuje aj s Veľvyslanectvom Slovenskej republiky vo Viedni. Profesionálne sa venuje slovenskému jazyku, štylistike, rétorike, komunikácii, jazyku a štýlu médií, vyučovaniu slovenčiny ako cudzieho jazyka.

Zaslúžila sa o rozvoj neverbálnej komunikácie na Slovensku. Je autorkou kníh *Rečová komunikácia*, *Obrázkový slovník slovenčiny*, *Paro-*

nymický slovník, množstva vedeckých štúdií a článkov. Od roku 1988 vedie kurzy komunikácie, reči tela, rétoriky a od roku 2002 mediálne tréningy.

Viac ako desať rokov sa venuje analýzam verbálnej a neverbálnej komunikácie slovenských a zahraničných osobností spoločenského, politického i športového života. Spolupracuje s manažérmi, riaditeľmi, politikmi, hovorcami, kňazmi, právnikmi, futbalovými trénermi. Svoju prácu prezentuje aj v domácich a zahraničných médiách.

Viac na www.olgaskvareninova.sk

NÁŠ TIP – Piktogramy v tlačovej kvalite si môžete stiahnuť na www.katolickenoviny.sk a dať si urobiť nálepku, ktorú možno umiestniť pri vchode do kostola.

Katolícke noviny

Spoločenská etiketa platí aj v kostole

© Katolícke noviny 2011

Pripravila: Zuzana Artimová

Jazyková úprava: Mária Majerníková

Snímky: Istockphoto, Timo Pozdech (s. 3, 38)

Grafická koncepcia: Pergamen

Samostatne nepredajné.